

Янкул Олексій*(ХНУ імені В. Н. Каразіна)*

**СТАТИСТИКО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗБІРНИК
«ХАРЬКОВСКИЙ КАЛЕНДАРЬ» (на 1869–1917 рр.):
АНАЛІЗ КОМПЛЕКСУ ДЖЕРЕЛ**

В періодиці другої половини XIX – початку XX ст. своє особливе місце займають статистико-інформаційні видання, які називалися «пам'ятними книжками» або «календарями». Завдяки тому, що вони видавалися з різного часу практично в кожній губернії та містили в собі найбільш повну інформацію про життя та розвиток регіону, ми можемо прослідкувати певні місцеві особливості, притаманні тій чи іншій території. Не винятком у цій справі була Харківська губернія. Тут 1862 р. з'явилася перша «Памятная книжка Харьковской губернии», а 1868 р. вона еволюціонувала в більш масштабне видання — «Харьковский календарь».

У 1868 р. старший радник Харківського губернського правління О. Й. Подвисоцький (1825–1883) запропонував проєкт видання «Харьковский календарь», який був схвалений. Новий орган став фактичним продовженням «Памятной книжки Харьковской губернии» й містив у собі більш широке коло інформації. Дані, які друкувалися на сторінках видання, охоплювали майже всі сфери життя губернії: від таблиць про кількість і розподіл населення до адрес-календаря установ й інформації щодо осіб, які до них належали.

В роботі використовувались наступні типи джерел: законодавчі акти; діловодні матеріали, які відносяться до діяльності Харківського губернського статистичного комітету та редакції «Харьковского календаря»; его-документи (автобіографії); періодика (перш за все — статистико-інформаційне видання «Харьковский календарь», а також «Памятная книжка Харьковской губернии» і «Харьковский сборник»).

До законодавчих актів ми відносимо багатотомний збірник «Полное собрание законов Российской империи» (зокрема, томи IX (1834 р.) і XXXV (1860 р.) другого зібрання «ПСЗРИ»). В томі IX нас цікавили документи щодо створення губернських статистичних комітетів, зокрема положення «О губернских статистических комитетах» від 20 грудня 1834 р., в якому затверджувалася структура та функції цих установ. В томі XXXV нами використовувався документ від 26 грудня

1860 р. «Высочайше утверждённое Положение о губернских и областных статистических комитетах», в якому затверджувався порядок реформування даних установ, порівняно з часом їх заснування.

До діловодних матеріалів, які відносяться до діяльності Харківського губернського статистичного комітету, ми відносимо його офіційну переписку з іншими установами Харківської губернії та Російської імперії в цілому. Ці матеріали зберігаються в Державному архіві Харківської області (ДАХО). Серед таких документів — переписка з професорами Харківського університету щодо залучення їх до роботи в комітеті; листування комітету з різними установами щодо його діяльності; переписка щодо розповсюдження «Памятной книжки Харьковской губернии» і «Харьковского календаря»; переписка про обмін виданнями між різними статистичними комітетами Російської імперії; статистичні таблиці, отримані від повітів Харківської губернії з подальшим використанням їх показників для «Харьковского календаря»; журнали реєстрації вхідних і вихідних листів до Харківського губернського статистичного комітету; протоколи загальних засідань комітету, де серед інших обговорювалися питання стосовно «Памятной книжки Харьковской губернии» і «Харьковского календаря» (структура, зміст, терміни видання та ін.); аркуші перепису населення міста Харкова для подальшого використання цих даних в «Харьковском календаре» та деякі інші матеріали.

До его-документів, використаних у роботі, ми відносимо автобіографії. Серед них — автобіографія секретаря Харківського губернського статистичного комітету Я. Я. Голяховського, яка зберігається в ДАХО. Зазначимо, що відомості з цього документу автором вводяться до наукового обігу вперше.

До періодичних видань ми відносимо газети, журнали, альманахи, які видавалися в Харкові та губернії, які умовно можна назвати виданнями, що передували «Харьковскому календарю», в тому числі — «Памятная книжка Харьковской губернии». Крім того, використовувалися схожі за змістовною частиною з «Харьковским календарём» видання, які друкувалися одночасно з ним (наприклад, «Статистический листок Харьковской губернии», «Харьковский народный календарь» та ін.), а також додаток до «Харьковского календаря» — «Харьковский сборник». Деякі з цих видань складалися Харківським губернським статистичним комітетом, решта мали інших засновників (наприклад, «Харьковский народный календарь», який спочатку був само-

стійним виданням, а згодом став укладатись місцевим статистичним комітетом).

Крім того, серед періодики ми можемо виділити газети «Харьковские губернские ведомости», «Южный край» та інші, в яких є згадки про «Харьковский календарь» або щодо діяльності Харківського губернського статистичного комітету, розвитку статистики в Харкові.

Схарактеризована джерельна база є достатньо репрезентативною (зокрема, включає всі випуски «Памятной книжки Харьковской губернии», «Харьковского календаря» й «Харьковского сборника») та дозволяє всебічно розглянути питання, пов'язані з вивченням «Харьковского календаря» та подібних йому видань. Використані нами архівні джерела дозволили висвітлити такі питання, як організація роботи Харківського губернського статистичного комітету над виданням спочатку «Памятной книжки Харьковской губернии», а згодом — «Харьковского календаря», визначити коло тих людей, які брали участь у створенні видань, процес його підготовки, місце видання в системі харківської періодики того часу, більш чітко уявити методику збору статистичних даних для подальшого використання у виданні тощо.